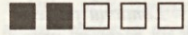

KRITIKA

POT UPANJA

VOYAGE VERS L'ESPOIR

režija: Xavier Koller
scenarij: Xavier Koller, Feride Cicekoglu
fotografija: Elemer Ragalyi
glasba: Jan Barbarek, Terje Ripdael, Arild Andersen
igrajo: Necmettin Cobanoglu, Nur Surer, Emin Sivas, Yasar Guner
producent: Švica, 1990

Kaj naj kritik zapiše o švicarskem filmu **Pot upanja** Xavierja Kollerja, nagrajenem z oskarjem za najboljši neameriški film 1991, da bi lahko na pičlih dveh straneh opisal vso mavrico naturalizma, ki veje iz drame o turških emigrantih in njihovega ilegalnega prehoda prek italijansko-švicarske meje?

Lahko bi razpredel zgodbo o bedi, ki se pase po revni zemlji od boga pozabljenih turških vasic. Bedi, ki se razteza čez skalnato pokrajino turške notranjosti, prek ožganih travnikov in nerodovitnih, primitivno obdelanih polj naravnost v globine duš ubožnih kmetov, ki jim že osebni avtomobil pomeni razkošje, o katerem lahko samo sanjajo. O tolikšni bedi, ki je kmeta Haydarja prignala do najpomembnejše, za turško mentaliteto absurdne in že kar bogokletne odločitve v njegovem življenju. Prodaj je živino in zemljo, na kateri je s svojimi rokami vzdrževal sebe in že po tradiciji ogromno številno lačnih ust. Še več, napeljal je svojo družico, da se je ločila od svojih otrok in se z njim podala na pot v neznano. Le najmlajšega sta vzela s seboj, da ga bosta, ko bosta dobro in pošteno zaslužila, izobrazila in ne bo več le umazani Turek, pač pa dostojen možak, vreden njihovega imena. Lahko bi se zamislil ob norem upanju (pravzaprav že fanatizmu in veri v nekaj čisto neznanega, neotipljivega, imaginarnega), kakršnega so izražali liki Kollerjevih turških emigrantov. A pri tem ni prav nič čudnega: najbolj preprosti in tradiciji zavezani posamezniki so navadno tisti, ki najbolj goreče verujejo v obstoj nadnaravnega dobrega in zla. Njihova bitka za preživetje je splet vdanosti v usodo in neustavljive obsedenosti po boljšem, lepšem in bogatejšem življenju. Kaj naj tisto »boljše« življenje v tujem svetu, kjer »se maslo cedi kravam iz vimen«, pomeni revnim prebežnikom, pa je zavito v nejasnost tistega, o čemer so neizobraženi turški kmetje kdaj slišali, kar tako, mimogrede. A ne verjamem, da lahko slastna švicarska čokolada odtehta Haydarju njegovega sina, katerega smrt je bila posledica nespametnosti in neukosti njegovega očeta. Ali pa je bila Alijeva (tako je bilo simpatičnemu in radovednemu dečku, ki je skrbel za vsaj delček optimističnega vzdušja v filmu, namreč ime)

smrt le oblika žrtvovanja, za katerega je moral poskrbeti režiser sam, da bi lahko s prstom pokazal na tiste, ki so krivi za žalostno manipuliranje s potencialno delovno silo na Zahodu...
O tem, da obstajajo ilegalne poti

vstopa v državo, smo nekje že slišali. Tudi o tem, da so Turki (poleg Jugoslovanov, s katerimi pa mi nimamo »nič več skupnega«) tisti, ki najbolj množično zapuščajo svojo domovino s ciljem najti boljši kos kruha, je bilo že veliko napisanega. Predvsem v kriminalističnih dosjelih in v raziskavah, kjer ugotavljajo, kako nečloveško je ravnanje zahodnih gospodarjev s ceneno delovno silo; zdi se, kakor bi skozi **Pot upanja** spomin na obdobje sužnjelastništva spet na nov način oživel. Vendar bi razpravljanje o bedi in upanju v filmu zavzelo preveč prostora. Torej preidem raje na bistvo Kollerjevega filma. Na srž, ki dejansko pomeni razprodajanje človekovega dostojanstva. In da bo ost še bolj groteskno izzvenela, govorim o razprodajanju, pri katerem objekt razprodaje sploh ni navzoč. Ali pa

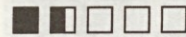
le v toliko, da podpiše pogodbo, s katero se proti prekupčevalcem s človeškimi dušami zaveže, da jim bo plačeval polovico svojega potencialnega zaslužka. Za karkoli in kjerkoli.

Pot upanja je pokazal, da na tem svetu obstojita Dobro in Zlo. Da je Dobro dostopno le enim, je praksa, ob kateri se zaradi splošne socialne stiske ne zdrzemo več. Da pa ima Zlo moč, ob kateri sta tudi Bog in Alah nemočna, pa je naturalizem, ki meji že na fikcijo. In še nekaj je moč razbrati iz nagrajene švicarske drame o stvarnosti, ki je absurdno kruta: da pot upanja ostaja. Paradoksom, ki jih lahko premaguje samo človek, navkljub.

TOMAŽ SIMON

KAJ BOMO Z BOBOM?

WHAT ABOUT BOB?

režija: Frank Oz
scenarij: Tom Schulman
fotografija: Michael Ballhaus
glasba: Miles Goodman
igrajo: Bill Murray, Richard Dreyfuss
producent: Touchstone Pictures, ZDA, 1991

Če si film o psihiatrskih in norcih ne zastavi vprašanja, ali bo stavil na situacijsko ali na karakterno komiko, niti ne poskuša nanj odgovarjati kako drugače, lahko zelo hitro neslavno konča v slepi ulici. Komedija **Kaj bomo z Bobom?** se je očitno odločila za slednje. Pravzaprav gre za nesrečen splet okoliščin, v katerem prednjači nezdravo umetelna sintetičnost, po kateri danes studijem dostavljajo scenarije: znani in pogosto navajani dogodki okoli filmov **The Last Boy Scout** in **Basic Instinct** so pri tem le vrh ledene gore. Delitev na polizdelek/uporabno idejo in na finalno uporabni tipkopis, torej na t.i. **pitch** ter **high-concept** proti **spec** scenarijem, je zato lahko samo zavajajoča. Kljub enormni produkciji (in nič manj ravno zaradi nje) se namreč ob uni-

čujočih časovnih rokih ne da izogniti stranskemu produktu — površnosti. Kaže, da se je ekipa starih mačkov **Oz — Murray — Dreyfuss** ujela ravno v to past, saj ima gledalec neprestano možnost spoznavati, kako tenka je meja med dobrim in zanič. In kako malo je treba, da se ji izogneš.

Režiser **Frank Oz**, mož, ki nam je prek **Jima Hensona** podaril **Miss Piggy**, **Animala**, **Fozzieja**, prek **Lucasa** pa **Yoda**, se zdi bolj malo kriv za borno komično bero. Prej smo razočarani nad scenarijem **Toma Schulmana**, ki je sicer zaradi **Društva mrtvih pesnikov** oskarjevec, a se tokrat z domišljijo ni izkazal in sumiti je, da krade ideje iz še pre malo pozabljenih filmov: V tri leta starem filmu Michaela Rithieja **The Couch Trip** namreč pobeegli oskr-

bovanec norišnice »postane« psihiatrična zvezda Beverly Hillsa in radijske kontaktne oddaje na temo psihičnih težav. Inverzna gradacija filmskega lika je prek Walterja Matthaua in **Dana Ackroyda**, originalno zvezde **Saturday Night Live**, komično razmeroma uspela. Posneti komedijo o psihiatričnem pacientu se zazdi že kar prelahko —toda ne!

V našem primeru se sicer očitni in večkrat dokazani talent **Billa Murraya**, ki je, zanimivo, namesto Cheyvia Chasa vskočil v takisti TV show, brezuspešno zaletava ob neinventivni »script«. Tudi v našem primeru gre s pacientom na bolje, vendar mora to nekdo plačati. To je njegov psihiater, **Richard Dreyfuss**, ki plačuje celo preveč. Zaplet v svoji zelo grafični želji, prikazati enakomernost psihiatrovske drsenja v norost glede na Bobovo slovo od nje, učinkuje nasilno ter nepričljivo ... in zlasti nekomično. Kjer je naš scenarij odločen situacijo razviti, jo potencirati, trčimo le še ob manj zabave — zatekanje k mini ekscesom je zato le krčevito reševanje že izgubljenega:

Po tistem, ko ni smešen Murray-v-mestu, je gledalec obsojen še na *aufhebung*, na Murraya-na-počitnicah; po tistem, ko ne pritegne knjige dr. Marvina, ji posvetimo še TV-intervju v živo, po možnosti kar s pristno voditeljico **Good Morning, America**. Vse to ne more voditi nikamor drugam, kakor v žalostno-predvidljivo sceno, kjer gledamo, kako Dreyfuss/dr. Marvin privezuje Murraya/Boba k deblu z nahrbtnikom, polnim tempiranega eksploziva. Tedaj smo zatrdno prepričani, da bo v zrak vse prej kot Bob, zlelela doktorjeva počitniška hiša. Nič manj trdno ni po koncu naše pričanje, da bi si namesto takih izdelkov raje ogledali kakšno od epizod **Saturday Night Live**, kjer bi vse stalo povsem drugače ...

TOMAŽ KRŽIČNIK

